

Občanská společnost a řešení karabašského konfliktu

20.12.2007 Mezinárodní politika str. 16 Jižní Kavkaz

VINCENC KOPEČEK

Karabašský konflikt patří mezi ty "nejzamrzlejší" konflikty současnosti a je jen málo ukazatelů, které by věštily jeho brzké řešení. Použijeme-li přístup kodaňské školy v mezinárodních vztazích, můžeme celou situaci charakterizovat tak, že se novým arménským i azerským elitám sice podařilo na přelomu 80. a 90. let sekuritizovat problematiku Náhorního Karabachu, což znamená prohlásit ji za existenční hrozbu, která si zaslouží "nestandardní" způsob řešení. Zmíněné elity se tím sice dostaly k moci, na druhou stranu ale byly zároveň chyceny do pastí, protože sekuritizované téma zůstává pro obě společnosti stále zásadní, a i když neřešení konfliktu v Náhorním Karabachu již vládám v Jerevanu ani Baku nevyhovuje, vědí jedno: při obecné nespokojenosti s místními politickými režimy znamená prohra v karabašské hře konec jejich politické kariéry.

Občanská společnost u zrodu i řešení karabašského konfliktu

Samotný karabašský konflikt má kořeny hluboko v substrátu jménem občanská společnost, která začala vznikat během Gorbačovovy perestrojky a glasnosti. Hnutí, jež usilovalo o odtržení území obydleného převážně Armény od Ázerbájdžánské SSR, se zformovalo v únoru 1988 v Jerevanu. Jednalo se o Výbor Karabach, složený z jedenácti předních arménských intelektuálů v čele s literátkou Silvou Kaputikjan a novinářem, spisovatelem a ekologickým aktivistou Zori Balajanem. Bývalí členové Výboru (např. Levon Ter Petrosjan) později založili Arménské národní hnutí (ANH), které se stalo katalyzátorem karabašské iredenty a až do roku 1998 bylo klíčovou politickou silou v zemi (Papazian, D. R., 1990). Podobná situace nastala i v Ázerbájdžánu, kde nacionalistické hnutí dalo vzniknout Lidové frontě Ázerbájdžánu (LFA) v čele s Abulfazem Elčibejem. Ta ovšem na vládní pozice dosáhla pouze v letech 1992-93.

Když v lednu 1992 vyhlásil Náhorní Karabach nezávislost, nepřátelství přerostlo ve válečný střet, ukončený v květnu 1994 biškekskou dohodou. Samozvaná Náhorní karabašská republika se však ocitla pevně pod arménskou kontrolou a tento stav trvá až do současnosti.

Pokud jednou bylo téma Náhorního Karabachu jak v Arménii, tak v Ázerbajdžánu sekuritizováno, musí být před řešením konfliktu opět desekuritizováno. Neoblíbené vlády se tohoto nelehkého úkolu zhostit nechtějí, protože by to mohlo také znamenat jejich rychlý konec, jak se již v Arménii stalo v roce 1998. Tento úkol tak opět vyvstává před občanskou společností obou zemí: najít společnou řeč, odstranit stereotypní myšlení o svém protivníkovi a začít konečně znovu komunikovat. Podívejme se, jak na tom arménská, azerská a případně i karabašská občanská společnost jsou.

Mezinárodní prvek v místní občanské společnosti

Prvním segmentem občanské společnosti, který prozkoumáme, jsou místně působící INGOs (mezinárodní nevládní organizace), zabývající se peacebuildingem, tedy "budováním míru" mezi znepřátelenými stranami. Není jich ovšem mnoho. Uvést lze například Helsinki Citizens' Assembly (HCA), v rámci jehož programu Transcaucasian Dialogue spolupracují kanceláře v arménském Vanadzoru a azerském Kazachu na projektu Red Bridge (setkání zástupců nevládních organizací a samosprávy), nebo řešení problematiky zmizelých vojáků, na němž se podílejí kanceláře HCA v arménském Vanadzoru, gruzínském Telavi a azerských městech Gáncä, Kazach a Baku. Dalším příkladem jsou aktivity International Alert, zejména vznik The Caucasus Forum, další platformy pro spolupráci nevládních organizací zemí Jižního Kavkazu. Konečně Consortium Initiative je společnou aktivitou čtyř mezinárodních nevládních organizací (Catholic Relief Services, Conciliation Resources, International Alert a London Information Network on Conflicts and State-building), financovanou britskou vládou (Hasanov, A., Ishkanian, A., 2005).

Svérázným hráčem je i arménská diaspora, působící zejména ve Spojených státech. Ta se podílela na financování karabašské války a nyní i na poválečné rekonstrukci Karabachu. Další používanou metodou diaspory je lobbying u americké vlády. Jako příklady lze uvést Armenian Assembly of America nebo Armenian National Committee of America, či přímo kongresový Výbor pro arménské záležitosti (Caucus for Armenian Issues), v jehož čele stojí senátoři Frank Pallone a Joe Knollenberg. Diaspora má však na řešení karabašského konfliktu poměrně vyhraněný názor, který se dá jednoduše vyjádřit slovy: Karabach je odjakživa arménský. Nějaké výrazné úsilí o smíření mezi Armény a Azery od diaspory tedy rozhodně čekat nelze.

Místní nevládní organizace

V Arménii, Ázerbájdžánu i Karabachu se podmínky pro činnost místních nevládních organizací (NGOs) liší. Nejtěžší pozici mají bezesporu v Ázerbájdžánu. Po vlně takzvaných "barevných revolucí" například na Ukrajině nebo v Gruzii, ve kterých hrály NGOs, a zejména grassroots organizace

významnou roli, mají azerské úřady občanskou společnost vcelku pevně pod kontrolou a zdání plurality nevládních organizací zajišťují především tzv. GONGOs (government-organized NGOs - vládou organizované "nevládky"). O grass-roots organizaci YOX! (období ukrajinské PORA! nebo gruzínské Kmara), která byla ještě v roce 2005 velmi aktivní, není v současnosti slyšet a její webové stránky jsou zrušené.

Za neaktivnější složku azerské občanské společnosti, která se angažuje v oblasti karabašského konfliktu, lze označit radikální a militantní Karabakh Liberation Movement (KLO), vedený Akifem Nagim a hájící zájmy zejména 700 000 azerských uprchlíků z Karabachu a okupovaných území. Počet členů KLO se odhaduje na více než 10 000 (Trend News Agency, 2007). Práci s IDPs se věnuje i Hayat, který se profiluje mnohem smířlivěji než KLO. Human Rights Center of Azerbaijan v čele s Eldarem Zejnalovem, aktivistou ještě z časů Sovětského svazu, a Institute for Peace and Democracy Lejly Junusové jsou základem na vládě nezávislé Federace ázerbájdžánských lidskoprávních organizací, která je naopak schopna navazovat kontakty s arménskou stranou.

Ve vlastní Arménii nebyl pro občanskou společnost karabašský konflikt takovým tématem jako v Ázerbájdžánu, což je způsobeno převážně faktem, že Arménii netrápí tolik uprchlíků jako Ázerbájdžán, a také tím, že Arméni konflikt chápou často jako v podstatě vyřešený existencí samozvané NKR - je-li tedy ještě co řešit, je to do značné míry věc NKR a Ázerbájdžánu. Konečně i ekonomické záležitosti Arménské republiky byly v posledních letech chápány jako důležitější než řešení karabašského konfliktu, protože se ukázalo, že se země může ekonomicky rozvíjet i tak (Khachatryan, H., 2007a). Nyní se však Karabach opět vrací jako extrémně důležité téma a arménská vláda bude mít při mírových jednáních potíže ve chvíli, kdy povolí k územním ústupkům. Například před schůzkou prezidentů Arménie Kočarjana a Ázerbájdžánu Alijeva v červenci 2007 zaslalo padesát arménských nevládních organizací otevřený dopis Kočarjanovi, ve kterém jej varovali před tím, aby v rámci případné mírové dohody s Ázerbájdžánem nedělal žádné územní ústupky (Krikorian, O., 2007). Pro Kočarjana je to jasné varování, protože ústupky v mírových jednáních stály jeho předchůdce Levona Ter Petrosjana v roce 1998 politickou kariéru.

V Náhorním Karabachu mělo v roce 2004 působit 85 nevládních organizací (Gremy, F., 2004), z nichž však většina se k aktivitám budování míru staví negativně - až na čestné výjimky, jako jsou Youth Democracy nebo Helsinki Initiative92, která se podílí spolu s dalšími již zmiňovanými "helsinskými" organizacemi v regionu na projektu Yellow Tulips, zaměřeném na osoby zmizelé ve válce. Na návštěvě u nepřítele

I když aktivity nevládních organizací jsou v případě řešení karabašského konfliktu velmi omezené, je nutno říci, že jsou zatím úspěšnější než oficiální jednání na vládní úrovni. Komunikace v rámci Transcaucasian Dialogue, Red Bridge nebo Consortium Initiative jsou takřka jedinými způsoby, jak mohou Arméni a Azerové spolu komunikovat, a pokoušet se tak bořit zažitě stereotypy a vzájemnou nedůvěru. Například v září 2001 přijelo na návštěvu svých bakuských kolegů jedenáct členů Helsinki Initiative-92, nutno ovšem dodat, že po neopatrných výrocih šéfa této karabašské organizace Karna Ohandžanjana provázely delegaci protesty KLO a původně plánované setkání s opozičními politiky se rovněž neuskutečnilo (CACI Analyst, 2001). V dubnu 2003 navštívil v rámci workshopu ohledně lidských práv Náhorní Karabach i lídr azerského Human Rights Center of Azerbaijan Eldar Zejnalov (Amnesty International, 2003). V prosinci 2004 se v rámci projektu Red Bridge setkaly arménská a azerská "helsinská" delegace ve Vanadzoru, uskutečnilo se i setkání azerské delegace s místní politickou reprezentací (HCA Vanadzor, n.d.). Zdá se, že takové schůzky na úrovni nevládních organizací přispěly k dříve nemyslitelné návštěvě společné arménsko-azerské delegace Baku, Jerevanu a Karabachu v červenci 2007, kterou vedli Polad Bulbuloglu a Armen Smbatjan, vyslanci svých zemí v Rusku (Khachatryan, H., 2007b).

Nutno ovšem poznamenat, že ideálním místem k setkávání arménských a azerských představitelů občanské společnosti je Gruzie, která vzhledem ke své zahraničněpolitické orientaci na Evropskou unii je dějištěm řady workshopů, seminářů a školení zaměřených na rozvoj občanské společnosti v celém jižním Kavkazsku. Na neutrální půdě se tak nabízí možnost navazování vzájemných kontaktů, čehož byl autor tohoto článku svědkem na semináři Minority and Majority Youth For Equal Rights and Equal Opportunities, pořádaném v rámci programu Evropské komise All Differences - All Equal v červnu 2006 v gruzínském Batumi. Po prvotní nedůvěře našli mladí Arméni a Azerové společná témata, kterými ovšem nebyl karabašský konflikt, ale problémy spojené s fungováním neziskových organizací, ve kterých všichni zúčastnění pracovali. Právě takové kontakty jsou v procesu budování důvěry mezi oběma stranami sporu k nezaplacení.

Propojování budoucích elit

Překážky v komunikaci mezi oběma národy jsou však zatím tak velké, že je mohou překonávat pouze ti, kteří opravdu chtějí a mají k tomu prostředky: přístup k internetu, jezdí do zahraničí či se účastní různých evropských programů. To je pochopitelně pouze malý segment

populace a v případě populace karabašské je to ještě méně. Projekty v rámci All Different All Equal či v rámci Evropské politiky sousedství tak mohou mít zcela neočekávaný efekt: spojují dohromady lidi, kteří se v brzké době mohou stát elitami svých zemí - ať už se jedná o příznivce nebo členy nezávislých registrovaných NGOs nebo grass-roots organizací či komunit, jako byl azerský YOX! nebo současný arménský Sksel, který na sebe v poslední době upoutal několika veřejnými akcemi svolanými narychlo moderními komunikačními médii.

Na základě pozorování "mládežnické" části občanské společnosti v Arménii i Ázerbájdžánu si zde dovolím tvrdit, že její převážná část je sice chycena do pasti nacionalistického smýšlení, ale její aktivity ji "odsuzují" k vzájemné spolupráci. Mladí lidé, kteří se setkávají na mezinárodních akcích v Gruzii, Turecku, na Ukrajině či v zemích Evropské unie, k sobě mohou najít cestu tak, jak se to snad podařilo v létě 2006 v Batumi. Samo o sobě to nemusí řešit nic jiného, než že k Helsinkí Initiative92, Human Rights Center of Azerbaijan nebo Institute for Peace and Democracy přibudou další nevládní organizace, jež se navzdory svým vládám pustí do přeshraniční spolupráce, protože je prostě zajímavá a mnohdy díky evropským penězům i dobře finančně zajištěná. Může tu pak zabrat synergický efekt a arménská a ázerbájdžánská občanská společnost postupně karabašské téma desekuritizují, a zbaví tak své vlády jejich legitimacy.

Zda se tak skutečně stane, záleží na celé řadě proměnných, a proto berme výše napsané jako možnost, ne jako zákonitost. Občanské aktivity mohou zůstat uzavřené v kleci nacionalismu a obnovované konstrukce "odvěkého" nepřátelství nebo mohou být zastaveny vládami svých zemí. Jedno se však zdá zcela zřejmé. Vlády samy na vlastní pěst karabašský konflikt nevyřeší, a dokud budeme například stabilní Ázerbájdžán s jeho ropou plynule tekoucí do Evropy považovat za lepší alternativu než Ázerbájdžán "zmítající se, ale nepotápějící se" podobně jako Gruzie či Ukrajina, mírového řešení se nedočkáme. Vzhledem k charakteru karabašského konfliktu je demokratizace zúčastněných zemí prvním krokem k možnému řešení.

Literatura GREMY, F. Civil Society: "The Youth Has to Overcome Its Inertia". Caucaz.com [online]. 03/11/2004 [cit. 18-10-2007]. Dostupné z: <www.caucaz.com/home-eng/breve-contenu.php?id=58>.
HASANOV, A., ISHKANIAN, A. Bridging Divides: Civil Society Peacebuilding Initiatives. The Limits of Leadership. Elites and Societies in the Nagorny Karabakh Peace Process [online]. Conciliation Resources, 2005 [cit. 18-10-2007]. Dostupné z: <www.c-r.org/our-work/accord/nagornykarabakh/bridging-divides.php>.
KHACHATRIAN, H. (a) Armenia: Ready for Change with Azerbaijan, but How? Eurasia Insight [online]. EurasiaNet.org, 7/10/07 [cit. 22-10-2007]. Dostupné z: <www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav071007a.shtml>.
KHACHATRIAN, H. (b) Renewed Contacts between Armenians and Azerbaijanis Brings New Hope to Stalled Conflict. CACI Analyst [online]. Johns Hopkins University Central Asia-Caucasus Institute, 07/11/2007 [cit. 20-10-2007]. Dostupné z: <www.cacianalyst.org/?q=node/4659>.
KRİKORIAN, O. Armenia: Karabakh Talks' Failure Leads to Tougher Civil Society Stance. Eurasia Insight [online]. EurasiaNet.org, 7/09/07 [cit. 22-10-2007]. Dostupné z: <www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav070907a.shtml>.
PAPAZIAN, D. R. Nagorno-Karabag: A Case Study in "Perestroika". Selected Writings of Dr. Dennis R. Papazian [online]. Armenian Research Center, University of Michigan Dearborn, November 14, 1990 [cit. 18-10-2007]. Dostupné z: <www.umd.umich.edu/dept/armenian/papazian/aaass.html>.
Azerbaijan: Fear for Safety. Amnesty International Urgent Action [online]. Amnesty International, 28 April 2003 [cit. 20-10-2007]. Dostupné z: <web.amnesty.org/library/Index/ENGEU.R55.0012003?open&of=ENG-AZE>.
Azerbaijanis Protest Karabakh Armenian Delegation's Baku Visit. CACI Analyst [online]. Johns Hopkins University Central Asia-Caucasus Institute, 09/06/2001 [cit. 20-10-2007]. Dostupné z: <www.cacianalyst.org/?q=node/605>.
Karabakh Liberation Organization Appeals to Court Due to Pressure by Law Officials. Trend News Agency [online]. 26. 09. 2007 [cit. 18-10-2007]. Dostupné z: <news.trendaz.com/cgi-bin/readnews2.pl?newsId=1023362&lang=EN>.
Peace-building [online]. Helsinki Citizens's Assembly of Vanadzor, n.d. [cit. 20-10-2007]. Dostupné z: <www.hcav.am/site/peace_building.html>.

Foto popis|

O autorovi| VINCENC KOPEČEK * **Vincenc Kopeček** (1980) je **odborný asistent na katedře filozofie FF Ostravské univerzity** a externí doktorand katedry sociální geografie a regionálního rozvoje PŘF **Ostravské univerzity**. vincenc.kopecek@osu.cz

---

27.12.2007

Týden v diplomatických službách
27.12.2007 Literární noviny str. 10 Literatura
RADOMIL NOVÁK

Nový román Lenky Procházkové *Narušitel* je reflexí autorčiných čerstvých zážitků, pozorování a úvah z dob jejího působení v diplomatických službách v Bratislavě. Běžného čtenáře bude přitahovat nedostupné a exoticky působící prostředí konzulátu, milostné téma i akční zápletky, které dílo stavějí do žánrového rozpětí od akčního společenského románu až po milostný příběh.

Lenka Procházková se do širšího čtenářského povědomí zapsala již svými romány *Růžová dáma* (1980), *Oční kapky* (1982) a *Smolná kniha* (1989), poprvé vydanými v samizdatové edici *Petlice*. Žánrový rozptyl jejího díla se však od té doby značně rozšířil: od fejetonů a článků vztahujících se k aktuálnímu společensko-politickému dění, přes filmové, televizní a rozhlasové scénáře k povídkám i tvorbě básnické. *Signatářka Charty 77*, organizátorka neoficiálních autorských čtení a happeningů, pracovala, ač s vysokoškolským diplomem, jako uklízečka v divadle, publikovala zejména v samizdatu a exilových nakladatelstvích. Po roce 1989 Procházková vydala některá starší díla v reedici, ale i tituly nové, například soubor povídek *Zvrhlé dny* (1995). Po ročním stipendiu v Bamberku jí v roce 2000 vyšel kontroverzní historický román *Beránek o Ješuuvi z Nazareta*. Ten nebyl oficiálními katolickými kruhy přijat s nadšením, nicméně ukázal na jednu z podob autorčina tematického zájmu.

V tvorbě Lenky Procházkové najdeme i přes žánrové rozpětí některé společné rysy. Především je to autobiografické ladění románů. Příběhy se stávají jakýmsi filtrem intenzivně prožívané reality, jsou však bohatě fabulovány v autorčině fantazii. Důležitým tématem jsou pro Lenku Procházkovou různé podoby vztahu mezi mužem a ženou, variace milostných a erotických motivů. Její díla mají také vždy pevné ukotvení v širším společenském kontextu, ať už prostřednictvím dokumentárních postupů (například *Jan Palach*, 1989; *Pan ministr – novela o Janu Masarykovi*, 1996; *Šťastné úmrtí Jana Zacha*, 1997) nebo prostřednictvím úvah a reflexí nad dobově příznačnými symptomy ve fejetonech a člancích (například *Jak si stojej nebožtíci*, 1999; *Dopisy z Bamberka*, 2000).

Nový spisovatelčin román *Narušitel* v sobě spojuje všechny uvedené rysy, nicméně překračuje dosavadní románový vývoj autorky snad jen akčnější zápletkou, rychlými střihy a dynamičtějším tempem vyprávění. Pobyt v diplomatických službách na místě českého kulturního ataše v Bratislavě je současně čerstvou zkušeností autorčina profesního života z období let 2003 až 2007 a současně základním a výchozím časoprostorem pro její románový příběh. Lenka Procházková ho zabydluje postavami, které se pohybují na českém konzulátu a podílejí se na jeho chodu a činnosti (například generální konzul David alias Brit, vicekonzulka Beáta, tajemník Pavel, správce a řidič Štěpán). Další postavy se vynořují v závislosti na rozvíjejícím se syžetu a představují svět mimo konzulát (Bedřich, Laura). Oba světy pak propojuje postava bezdomovce Sluky. Ačkoliv se na začátku zdá, že v centru pozornosti bude David, některými znaky nejvíce podoben životní zkušenosti autorky (disident, spisovatel, diplomat, majitel psa), jsou postavy ve svých vystoupeních postupně zrovnoprávněny a vytvářejí složitou spleť vzájemných vztahů.

Ve střetu perspektiv i zájmů

V expozici románu se čtenář seznamuje nejen s hlavními postavami, ale má možnost se podívat do zákulisí dějů na konzulátu. Zdlouhavě se řeší obnovovaný sprejerský nápis na budově konzulátu (souběžně s venčením psa), denní záležitosti spíše banální než závažné, například případ českého bezdomovce Sluky, který nemá zázemí ani doklady a do vyprávění vnáší pohled přemýšlivého a svobodomyšlného jedince, nebo přípravy na romskou svatbu, uskutečněnou v prostorách konzulátu. Jako vystřížen z komiksově laděných filmů působí agent vtělený do postavy najatého číšníka, podávajícího po "akci" (večeři pro sponzory v sídle konzula) "zprávu o činnosti", nebo Davidova šifrovaná zpráva o sprejerských nápisích na zdi konzulátní budovy, napsaná kvůli domnělému "ohrožení" ambiciózní vicekonzulkou Beátou. Pohnutky jsou směšné a výsledek ještě směšnější. Vyvolaný parodický účinek však do románového prostředí stylově nezapadá. Situace působí jako vata pro očekávanou zápletku akčnějšího střihu.

Pokud se čtenář prokouše prvními zhruba padesáti stranami textu, pozornost mu pomohou udržet milostné motivy rozehrané mezi dvěma dvojicemi: Davidem a Laurou, Beátou a Bedřichem. Procházková se tady pohybuje s jistotou a využívá svých oblíbených milostných "vzorců", v obou případech s příděchem romantiky a fatálnosti. Stálé míjení Beáty, která touží spíše po majetném cizinci než po lásce, a řidiče Bedřicha, který v Beátě poznává fatální ženu svého života, připomíná napínavý romantický seriál. Postavy se vždy těsně minou, průměrný mužský jedinec se stane akčním hrdinou, podnikne zcela neuvěřitelné kroky, dostane se do neřešitelných situací, je málem zabit (jeho náhodný společník umírá) a nakonec vše vydrží a přežije. Při konečném setkání svou vyvolenou ještě téhož večera nenechá na pochybách, že on je pro ni tím pravým a jediným. Taktéž David, poté co je ostatními považován za mrtvého, se rozhodne začít někde v cizině nový život jen s Laurou (primabalerínou Slovenského národního divadla) a se svým psaním. I jeho plány jsou málem zmařeny, protože u Laury se najdou falešné bankovky a hrdina je nucen po vzoru agenta 007 chladným a inteligentním způsobem celou situaci zachránit. Rozuzlení milostných příběhů je seriálově romantické a nadsazené. Jsou to však kupodivu nejčtivější pasáže knihy, a to snad díky jisté akčnosti a milostnému napětí. Nemohou však ani zdaleka obsáhnout očekávanou pointu románu. Pátrání po smyslu románu trvá.

I ve vypravěčské er-formě se Lenka Procházková snaží scénu dění "nasvítit" vždy z úhlu jiné postavy, což jí umožňuje také rychle střídat jednotlivé kapitoly, a tak dynamizovat jinak dosti pomalu, místy až nudně plynoucí text. Tato zmnožená perspektiva také čtenáři dovoluje odhalovat rozpornost myšlenek, představ a činů jednotlivých postav. Realita je tak například konfrontována s představami, pragmatické rady Davidova předchůdce s nepředvídatelnou skutečností.

Tempo vyprávění zůstává udržováno díky střihům, jinak by bylo utopeno v detailech a nadbytečných vsuvkách. Retardující účinek mají také náhodně a uměle působící minihistorky či epizody, například petice baletního souboru proti prodeji nové budovy divadla. Problém třídění odpadu se absurdně (možná však spontánně?) řeší ve chvíli, kdy Bedřich tajně prchá z nemocnice, odhazuje bílý plášť do kontejneru, náhodná stařenka ho zastaví a začne vyčítat: "Sem to patří. Víš, jak dlouho jsme bojovali o to, aby nám město umožnilo třídit odpad? Sklo, plasty, papír... Celé dva roky!" (s. 225) Zrovna v takových místech čtenář ještě zvažuje, zda má smysl číst dál, protože vše působí uměle a nevěrohodně.

Jako stylově nadbytečné se jeví i citace novinových ústřížků vložených do pásma vyprávění o Beátě. Mají zřejmě dokreslit hrdinčin psychický stav, strach z neúspěchu, romantickou představu o zabezpečeném životě s cizincem, možná připomenout mindrák původního neutěšeného sociálního statusu v matčině bytě. Celým románem se pak linou "nenápadně" vsunuté narážky na aktuální problematiku přijímání nových států do Evropské unie. Už na první straně románu čteme: "Za pár neděl budeme oba rovnoprávní občané Unie. Rovnoprávní spolu, ne s Uní, dodal si." (s. 9), na jiném místě zase slyšíme z rádia: "Deset evropských zemí se chystá na brzký vstup do EU. Všechna hlavní města plánují velkolepé slavnosti, na kterých se budou přistupující státy prezentovat prostřednictvím svých diplomatických misí..." (s. 88), v hospodě zaslechne náhodnou diskusi: "Nechtějí lidi předčasně znervózňovat. Před vstupem do EU by to nebylo chytré. Ale pak spadne klec." (s. 139) Některé myšlenky postav jsou pak dosti otevřené a kontroverzní: "Ukrajinci se rozmnožují na potkání, Vietnamci snad už i po internetu. A co nestihnou oni, obstarají klasicky Romové. Unie bude mít snadný odbyť pro své šmejdské výrobky. A až se přehustí, někde něco bouchne." (s. 385)

Jako špatná groteska

Lenka Procházková ve svém novém románě zřetelně reflektuje vlastní psaní i "úděl" spisovatele, setkáme se také s odkazováním na poslední autorčin román Beránek. Procházková se takto de facto vtěluje do postavy Davida, který v románě sice z blíže neuvedeného důvodu nepíše, ale stále se k tomuto tématu v myšlenkách a úvahách vrací: "Ovšem já už nepíšu. Není komu." (s. 91) "O co mi v životě ještě jde? Tu důležitou knihu už jsem napsal." (s. 75) Svobodu a chuť psát David opět nalézá v závěru románu: "A začnu zase psát. Prostě se vrátím do svého života: Znovu se napil kávy. Chutnala jako návrat ke svobodě." (s. 344) Ústřední zápletka románu působí ve svém akčním nasvětlení nepravděpodobně a vykonstruovaně. Místy má děj ráz špatné grotesky plné přehmatů, nedorozumění a míjení (že by obrázek nebezpečné současnosti?). Při čtení nám stále tane na mysli, zda je to ještě příběh z naší "běžné" reality, zda je to příběh uvěřitelný. Nejen podle chování Davida, ale také podle rozuzlení jednotlivých linií příběhu se spíše než ve skutečnosti ocitáme v nějakém virtuálním světě, kde jsou rozostřeny hranice mezi skutečností a hrou na skutečnost, mezi příběhem a hrou na příběh. Žánrově tomu pak odpovídá postmoderní kolísání mezi společenským či politickým thrillerem, milostným románem, parodií na mafiánské příběhy nebo reflexivním románem ve smyslu úvahy o světě i o smyslu vlastního psaní. Všechny tyto podoby jsou nějakým způsobem vymknuty ze svých

zákonitostí a výsledek působí v očích čtenáře chaoticky a nepřesvědčivě. Pokud měla být cílem obnova čtivosti románu, podařilo se to pouze místy, pokud to měla být reflexe současného světa, pak Lenka Procházková nastavila zrcadlo tak, že jeho odraz je nevěrohodný.

“Každý si ten příběh přečte po svém” (s. 293), říká autorka v jedné ze svých reflexí. Čtenáře bude na románu možná lákat autobiografický základ slibující autentické zachycení atraktivního prostředí vysoké diplomacie nebo akční zápletka s milostnou tematikou. Stačí to však? Nebude postrádat přesah k něčemu obecnějšímu, univerzálnějšímu? Co má být tím přesahem, tím jedinečným v tomto románu? To, že láska je schopna z lidí dělat akční hrdiny? To, že každý máme svou (třeba maskovanou či skrývanou) hluboce lidskou stránku, své sny, které toužíme uskutečnit, svou samotu, kterou chceme překonat nalezením pravé lásky? Možná, ale mělo by to být především něco, co v danou chvíli překoná naši zkušenost – buď samotným tématem, nebo neobyčejným způsobem jeho ztvárnění. A to se v tomto románu Lenky Procházkové tak úplně nepodařilo.

Lenka Procházková: *Narušitel*. Eroida, Praha 2007, 430 stran.

Foto popis| V *Narušiteli* Lenky Procházkové jen stěží nespátříme autobiografické rysy. Foto www.lenkaprochazkovawz.cz

Foto popis| I zákulisní hry skryté za strohými zdmi konzulátu mohou být svým způsobem exotické, zvláště jsou-li jejich protagonisté líčeni v super-hrdinských podobách. Foto archiv LtN

O autorovi| **RADOMIL NOVÁK, Autor působí na Katedře českého jazyka a literatury Ostravské univerzity.**
